

KUNINKAINEN

Kyläkeskiviikko 14.3.2012

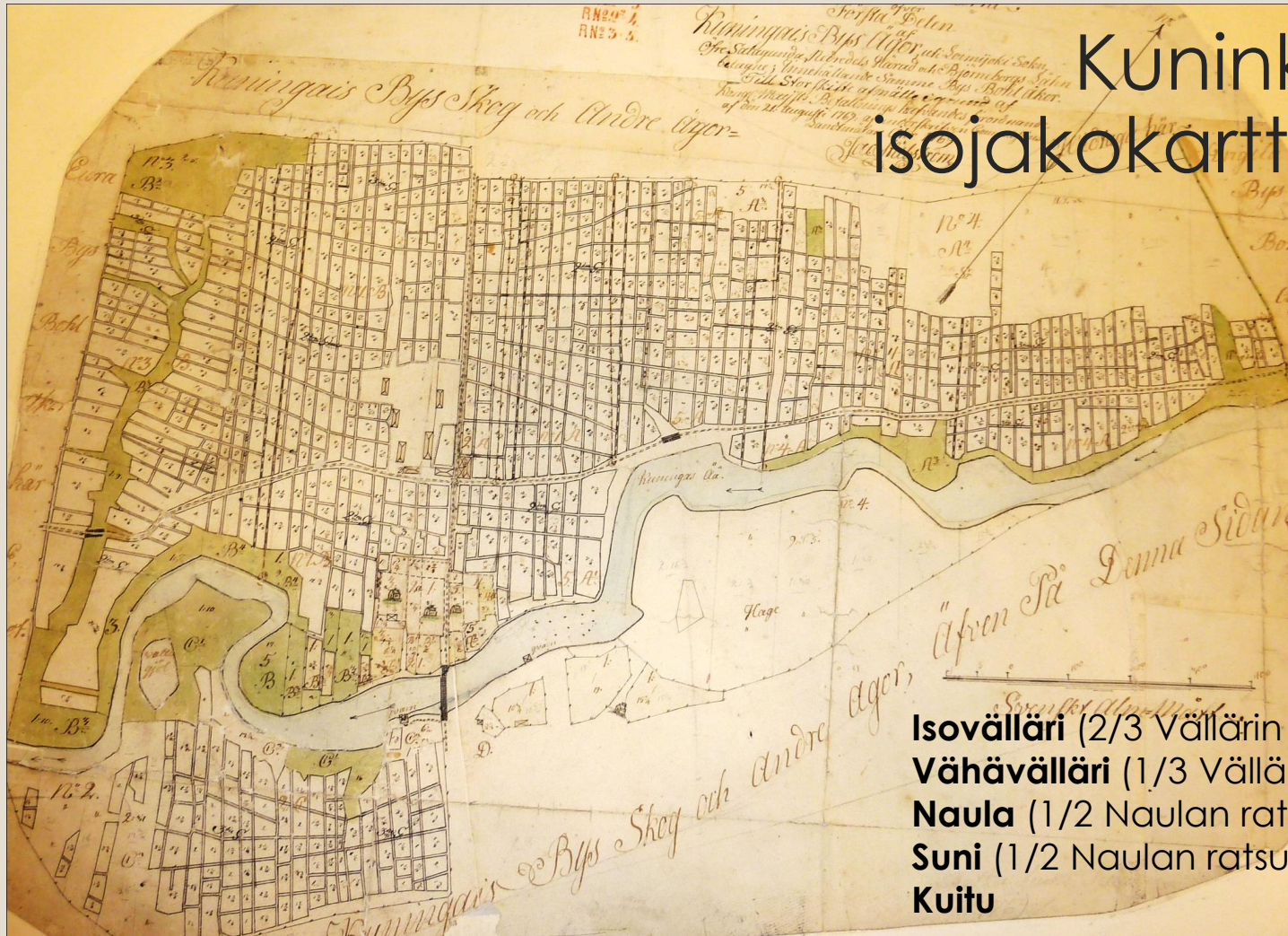
Suomen maatalousmuseo Sarka
Kirsi Laine

"Kuninkaisten Kuidut
Kolkkalan Naulaan
Vällärin vällyt kaulaan"

- Sanonnassa Kuninkaisten talot
 - Piti paikkansa vain noin 20 vuoden ajan
- Kylä sijaitsee Kojonjokilaaksossa, keskellä aukeaa
- Suurin osa kylän maasta etäällä kylätontista
- Kylä tekee koukkauksen Kojonperän selustaan

Kuninkaisten isojakokartta 1771

Isovälläri (2/3 Välläri ratsutilasta)
Vähävälläri (1/3 Välläri ratsutilasta)
Naula (1/2 Naulan ratsutilasta)
Suni (1/2 Naulan ratsutilasta)
Kuitu

Kuninkainen 1700-luvulla

- Naula ollut nimismiehen talo ja käräjäntalo, sitä isännöi Simon Brandstock 1720-l -->
 - Seuraavana isäntänä edellisen vävy Matts Fonsell, joutui eroamaan vaadittuaan lisäkappoja palkakseen sekä joululahjoja
 - Naula talonpoikaisomistukseen 1750-luvun puolivälissä
- Suni virkamiesomistuksessa, edellinen isäntä kuoli 1769 ja talon osti kornetti Jacob Johan Corpolander, jonka vaimo aatelissukuinen Beata Elisabetha Ehrenstolpe
- Talojen lisäksi kylässä 3 sotilastorppaa ja pitäjänseppä, asukkaita reilu 50
- Kylässä toimi 1770-luvulla kaksikin eri krouvia. Kestikievereilla etuoikeus viinanmyyntiin, mutta kun Kojonkulman suunnalla ei ollut kestikievaria, sinne myönnettiin lupia krouvin pitoon.
 - Naulan isäntä Matti
 - Itsellismies Heikki Juhonpoika sai 1778 maaherralta lupakirjan, jonka nojalla sai myydä 60 kannua (n. 150 l) viinaa vuodessa. Tavara oli ostettava kruunun polttimosta tai varastosta. 12.12.1779 Heikki hankki Tampereelta 45 kannua laillista viinaa. Myöhemmin syntyi epäily, että Heikki myikin suurimman osan Vesilahden markkinoilla ja osti tilalle Urjalasta kotipolttoista.
- Isännät huolissaan kylän metsistä: 1771 metsien käyttöä koskeva julistus, jolla haluttiin rajoittaa itsellisten lehdeksien ja tuohen keruuta

Kylätontti

- Kylätontin ahtaus ja toivottu peltojen jako edellyttivät kahden talon muuttoa
 - Suni ja Vähä-Välläri lupasivat muuttaa, jos muut auttavat muutossa
 - Kylätontin uusjako: Vällärien tontit yhteen, Naulalla mahdollisuus saada tonttia lisää ympäröivistä pelloista, Kuidulle puolet Sunin tontista
 - Sunin tontti joen eteläpuolelta, kylän yhteiseltä laitumelta
 - Vähä-Välläriille tontti joen eteläpuolelta. Paikalla sijainnut sotilastorppa, sovittiin muutettavaksi yhdessä toiseen paikkaan.

Peltojako 1771

Kartta: Maanmittauslaitos, Maanmittauslaitoksen arkisto,
Separat_förrättningskarta,_storskifte,_Kuningais_bys_ägor_

- Maan laadun arviointi, isännät yksimielisiä siitä, että kaikkia peltoja voidaan pitää jaossa samanarvoisina.
- Huomioidaan tonttien sijainnit, Suni ja Vähä-Välläri

Kuninkaisten sotilastorpat

- Turun ja Porin läänin ratsuväkirykmentin everstiluutnantin komppania
 - Ratsutila nro 48 Välläri
 - Ratsutila nro 49 Naula
- Turun jalkaväkirykmentin Loimaan komppania
 - Ruotu nro 28
 - Haitulan Knuutila
 - Kuninkaisten Kuitu
 - Raikkolan Kurppa

Kuninkaisten torpat 1850-luvulla

- Isovälläri: Talvitie, Kulmala, Rannanperä, Lehtimäki, Mäkelä, Nikkari, Niittymäki (Lavamäki)
- Vähävälläri: Rantala, Yli-Kojo, Kankare, Rautavuori (Tölpälä)
- Naula: Anttila, Jaakola, Kurkisuo, Mäkelä, Mäntylä, Rajala (Kitusuo, Vikström)
- Suni/Kolkkala: Kantola, Ojala, Kojola, Rakennus (Kankaanpää, Ketola)
- Kuitu: Rajala, Koivisto

Isovälläriin torpat
= vihreä

Vähävälläriin
= sininen

Naulan torpat
= punainen

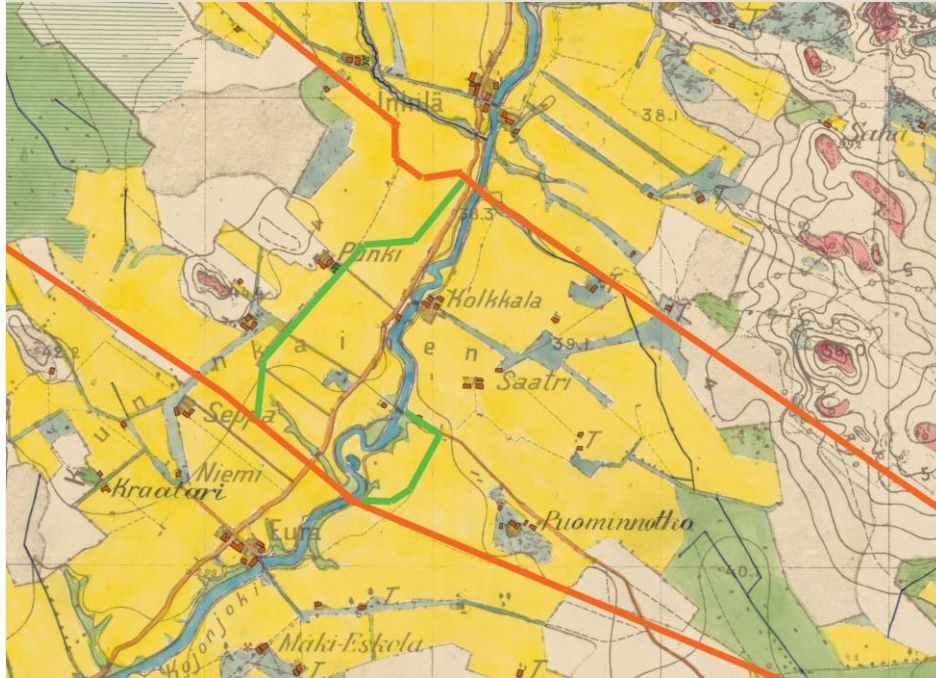
Kolkkalan torpat
= violetti

Kuidun torpat
= oranssi

Käsityöläiset

- Pitäjänseppä Kuninkaisissa 1750-luvulta alkaen
- 1750-luvulla ratsumiehet tekivät räätälin töitä
- 1850-luvulla: pitäjänseppä, seppä, suutari, pitäjänmuurari, pitäjännahkuri, pitäjänmaalari

Kuninkainen 1880-luvulla

Kansallisarkisto > Karttakokoelmat > Topografikarttojen kokoelma > Venäläiset topografikartat 1:21 000 > Turun ja Porin lääniä, Loimaan kihlakunta. 121,185 km². [Kojonjoki] (XIV 20)

- Isojaon aikaan verrattuna peltoala moninkertaistunut
- Kylä hajonnut täysin, yhtään taloa ei ole enää kylätontilla
- Suni muuttunut Kolkkalaksi, muutto Kolkan kosken rantaan
- Kaksi taloa hävinnyt kylästä
 - Iso-Vällärin tarina päättyi 1850-luvun lopulla, kun se liitettiin Kuituun
 - Vähä-Välläri myytiin ilmeisesti 1863 Heikki Antinpojalle Oripäästä, mutta pian Kaarle Kolkkala osti Vähä-Vällärin
- Kuitu muuttunut kylän pienimmästä talosta kylän suurimmaksi, myös Kolkkala lähes vertainen

Koskien kylä

- Loimaan tärkeimpiä myllykyliä
 - Kuivankosken mylly
 - Ratasmylly, 1 kivipari
 - Osakkaat: Kuninkaisten talot ja Köyliön Mattila
 - Kolkankosken mylly eli Hiljanen mylly
 - Ratasmylly, 1 kivipari
 - Osakkaat: Inkilän Iso-Eskola ja Liisala, Euran Sosi ja Punkki, Köyliön Sipilä ja Tuomola
 - Rahnumylly
 - Jalkamylly, 1 kivipari, 12 osakasta
 - Hakosuu
 - Ratasmylly, 1 kivipari, Isovälläri

Kolkankoski vanhassa postikortissa. Kuva: Kojonkulman perinneyhdistys.

Höyryvoimaa sahalla ja meijerissä

Kuva: Kojonkulman perinneyhdistys

- Kylätontille perustettiin meijeri: todennäköisesti 1887-perustettu yhtiömeijeri, Kojonkulman meijeriosakeyhtiö
 - muutaman hevosvoiman höyrykone ja sentrifugi
 - kuorima-asema Torkkalan Klemelässä
 - vuosituotanto 1893 7230 kg voita
 - 1905 Köyliöön Kojonjoen Osuusmeijeri
- 1899 Alfred Kuitu perusti höyrysahan, jossa 10 hv:n höyrykone, yksi raami ja sirkkeli
 - Vuonna 1905 sahalla oli 7 työntekijää

Kojonkulman ensimmäinen koulu

Kuvat: Kojonkulman perinneyhdistys

Kuninkainen

Loimaan lehdessä julkaistu tiivistelmä esitelmästä

Kojonkulman läpi ajaessa kylän vaihtumista toiseksi on mahdotonta havaita. Aina niin ei ole ollut. Kaksi ja puoli vuosisataa sitten tiiviisti rakennetut kylät sijaitsivat nauhana Kojonjoen rannalla. Kuninkaisten kyläkeskus sijaitsee Kojonkulman keskivaiheilla Euran ja Inkilän kylien välissä, mutta kartalla kylä muodostaa monimutkaisen ja kulmikkaan kuvion. Suuri osa Kuninkaisten maista sijaitsi Kojonmaassa.

Isojakoa tehtäessä vuonna 1771 kylässä oli viisi taloa. Vällärin rustholli eli ratsutila oli jaettu Isovälläriksi (2/3) ja Vähävälläriksi (1/3). Naulan rustholli puolestaan oli jaettu kahteen yhtä suureen osaan, joiden nimet olivat Naula ja Suni. Kylän viides talo oli nimeltään Kuitu.

Kaikki talot sijaitsivat kylän yhteisellä kylätontilla Kuivankosken rannassa Kojonjoen pohjoispuolella. Kylätontin kohdalla Kuivankosken yli johti silta joen eteläpuolelle, jossa sijaitsivat kylän sotilastorpat, yhteinen aidattu laidun sekä kaksi myllyä. Kylän kymmenen riihtä sijaitsivat pienellä mäellä

noin sadan metrin päässä kylätontista. Ainoa käsityöläinen kylässä oli pitäjänseppä.

Kylätontti oli kovin ahdas, joten isojaon lähtökohdaksi otettiin se, että kahden talon on muutettava pois kylätontilta. Kun muut talot kieltäytyivät muuttamasta, Suni ja Vähävälläri lupasivat muuttaa sillä ehdolla, että muut talot auttavat heitä muutossa. Tästä päätöksestä alkoi kehitys kohti haja-asutusta.

Uudet tontit löytyivät joen eteläpuolelta. Suni siirtyi pienelle niemekkeelle Kolkan kosken rantaan. Vähävälläri halusi ehdottomasti tietyn tontin lähes kylätonttia vastapäätä. Ongelmalliseksi toiveen teki se, että kyseisellä paikalla sijaitsi yksi kylän sotilastorpista. Isäntien kesken päästiin kuitenkin yhteisymmärrykseen sotilastorpan siirtämisestä, jolloin Vähävälläri sai haluamansa tontin. Kahden talon ulosmuutto mahdollisti kylätontin uusjaon, jolloin paikoilleen jääneet talot saivat kukin suuremman alueen.

Ennen isojakoa kylävainio oli vajaan 50 hehtaarin laajuinen alue, joka oli aidattu kolmeen lohkoon. Joen pohjoispuolella olivat läntiset pellot ja itäiset pellot ja joen eteläpuolella pikkupellot. Isojaon jälkeen jokaisen talon pellot olivat yhdessä tai kahdessa lohossa.

Sarkajaon tarkoituksena oli ollut tasapuolisuuden turvaaminen. Sarkojen määrä takasi sen, että jokainen talo sai samassa suhteessa niin hyvää kuin huonoakin peltoa. Isojakoa varten maanmittarit arvioivat maan laadun, ja erityisesti kauimpana kylästä sijainneita peltoja pidettiin muita huonompina. Tästä huolimatta kylän isännät olivat yksimielisiä siitä, että koko kylävainio voidaan jakaa samanarvoisena. Jaosta mahdollisesti aiheutuvat epäoikeudenmukaisuudet isännät halusivat hoitaa rahalla.

Ensimmäiset torpat kylään perustettiin isojaon jälkeen 1700-luvun lopulla. Suurimmillaan torppien määrä oli 1800-luvun puolivälissä, jolloin niitä oli 23. Eniten torppia oli Isovällärillä ja Naulalla, vähiten Kuidulla. Torppien perustamisen myötä asutuksen piiriin tuli uusia alueita. Esimerkiksi aikaisemmin asumattomaan Kojonmaahan perustettiin kymmenkunta torppaa.

Isojaon jälkeen kylä muuttui nopeasti. Sata vuotta myöhemmin peltoala oli laajentunut moninkertaiseksi ja tiivis ryhmäkylä oli hajonnut täysin. Vanhalla kylätontilla ei sijainnut enää yhtään taloa, ja talojen määräkin oli

vähentynyt kolmeen. Kuitu osti Isovällärin 1850-luvun lopulla ja muuttui samalla kylän pienimmästä talosta kylän suurimmaksi. Siirryttyään Kolkan kosken rantaan Suni sai uuden nimen Kolkkala, ja se puolestaan osti Vähävällärin 1860-luvulla.

Monien koskiensa vuoksi Kuninkainen on ollut Loimaan merkittävimpiä myllykyliä. Kylän kohdalla kohisivat Pajakoski, Kolkan koski, Kuivakoski ja Valkamankoski, joista Valkamankoski on perattu. Suurimmat myllyt olivat Kolkan koskessa sijainnut Hiljanen mylly sekä Kuivankosken mylly.

Kuninkaisten talot olivat osakkaina Kuivankosken myllyssä, kun taas Hiljasen myllyn osakkaat olivat Köyliön, Euran ja Inkilän kylistä. Perinteisten myllyjen lisäksi vesivoimalla käytettiin luujauhomyllyä, pärehöyliä ja jopa Kuidun ja Kolkkalan puimakoneita. Viimeisimpänä oli käytössä Kuivankosken mylly 1960-luvun alkuun asti.

Kahdessa ja puolessa vuosisadassa maiseman muutos on ollut valtava. Kapeat metsien ympäröimät peltoalat joen rannalla ovat vaihtuneet suureen peltoaukeaan. Samalla tiivis kylä-asutus on hajonnut. Talot ovat ripoteltuna pitkin aukeaa etäälle toisistaan. Kylän siltakin on siirtynyt Kuivastakoskesta Kolkan koskeen. Paikoillaan ovat sentään kylää halkova joki ja hieman suoristettu tie.

Lähteitä

- Veikko Laakso: Suur-Loimaan historia, osat I ja II
- Suomen sukuhistoriallisen yhdistyksen kuvatietokanta www.sukuhistoria.fi (kirkonkirjat)
- Kansallisarkiston digitaaliarkisto diginarc.fi (kartat)
- Maanmittauslaitoksen arkistokeskus (kartat)
- Timo Verho: Loimaan talonpoikaissuvut 1540-1870